

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

**СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.1 МЕМЛЕКЕТ ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚ ТЕОРИЯСЫ МЕН ТАРИХЫ,
КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚ**

1470.	Асылбекова А.А.	Правовое регулирование искусственного интеллекта: зарубежный опыт и перспективы для Казахстана	6308
1471.	Аширбекова А.Б.	Қазақстан Республикасында Ұлттық алдын алу тетігі жүйесі	6314
1472.	Амирова Б.К.	Қазақстандағы жинақтаушы зейнетақы заңнамасының тарихи эволюциясы	6316
1473.	Бейбітұова І.Б.	Медицина қызметкерлерінің құқықтық жауапкершілігі	6319
1474.	Байтерекова К.Б., Ескендерова Г.Т.	Қазақстан Республикасындағы әлеуметтік сақтандыру жүйесінің қазіргі жағдайы	6323
1475.	Егежанова Д.Р.	О влиянии нормативной практики Верховного суда Республики Казахстан на административное судопроизводство	6326
1476.	Есентемирова А.М.	Некоторые вопросы становления законодательства о высшем и послевузовском образовании в Республике Казахстан	6330
1477.	Еркін Ә.	Коррупция и правовые методы борьбы с ней	6340
1478.	Жармаханбетова Б.А.	Права коренных народов и недропользование: проблемы соблюдения и защиты прав при добыче природных ресурсов на их территориях	6345
1479.	Жолдасбек М.Б.	Қазақстан Республикасындағы Конституциялық реформа: өзгерістерді талдау және олардың құқықтық жүйеге әсері	6348
1480.	Жеңіс Е.Е.	Салық заңнамасын жетілдіру мәселелері	6353
1481.	Жанаев Е.А.	Роль морали в правовых решениях и законодательных актах	6357
1482.	Кажтай А.Н.	Қауіпті құқықбұзушылықтардың қоғамға әсері	6360
1483.	Карсибек С.А.	ҚР Алқабилер сотының құқықтық жағдайы және шетел мемлекеттерімен салыстырмалық ерекшеліктері	6364
1484.	Көбеген А.М.	Әлеуметтік әл-ауқат пен қоғамның өркендеуінің құқықтық аспектілері	6367
1485.	Кошкенбек Б.Б.	Шетелде оқыту бағдарламаларын құқықтық реттелуі	6371
1486.	Қалыбаева А.Ә.	Қазақстандағы жаза қолданудың құқықтық санаға әсері	6377
1487.	Қалқазбек Н.Е.	Қазіргі заманғы құқық саласының өзекті мәселелері мен даму перспективалары	6380
1488.	Маликов Ж.Н.	Қазақстан Республикасының Конституциялық сот институтының қалыптасуы және қызметі	6383

1489.	Маратов А.Б.	Роль юристов защиты прав юридических лиц	6385
1490.	Отыншиева Г.	Құқықтық сана және мәдениеттің арақатынасы	6387
1491.	Роман К.Д.	Законодательные основы обеспечения информационной безопасности детей в Казахстане: вызовы цифровой эпохи	6390
1492.	Сұңғатов С.С.	Цифрландырудың азаматтардың әлеуметтік-экономикалық құқықтарын іске асыруға тигізетін ықпалы	6392
1493.	Салиханов А.Б.	Социальные барьеры реинтеграции бывших заключённых в Казахстане: причины стигматизации и пути преодоления	6396
1494.	Турегелдиев Б.У.	Жоғарғы соттың нормативтік қаулыларының құқықтық алаңдағы ықпалы	6402
1495.	Тәуірғалиева А.Б.	Киберқауіпсіздік: қылмыстардың алдын алу және заңнамалық шаралар	6405
1496.	Табанова Ж.А.	Защита прав женщин: международный аспект	6409
1497.	Тәжі Ә.Т.	Цифровизация прав граждан РК	6413
1498.	Тигай Б.А.	Проблемы налогового правоприменения в РК	6415
1499.	Шоманова К., Ясинова Д.	Адам құқықтарының қорғалуы және заңнамалық реттелуі	6423
1500.	Ібіжан Г.Ә.	Проблемы организации правовой помощи детям с ограниченными возможностями здоровья	6427
1501.	Yagmussova A.F.	The concept and types of social guarantees and the grounds for their provision under labor legislation	6431

СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.2 АЗАМАТТЫҚ ЖӘНЕ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚ

1502.	Алмагамбетов М.	Кәсіпкерлердің құқықтары мен оның қорғалуы	6436
1503.	Булатова Л.Б.	Жасанды интеллектпен жасалған туындылардың құқықтық мәртебесі	6440
1504.	Ибрашев А.М.	Искусственный интеллект в трудовом праве: перспективы, риски и возможности	6443
1505.	Искаков Р.А.	Правовая природа договора о государственных закупках товаров в Республике Казахстан	6446
1506.	Көбеген А.М.	Әлеуметтік әл-ауқат пен қоғамның өркендеуінің құқықтық аспектілері	6452
1507.	Мырзаханов Ә.Е.	Қазақстан Республикасындағы ресми наградалар жүйесі: толықтырулар мен	6456

		өзекті мәселелер	
1508.	Нургалиева М.Е.	Трудовые права женщин и равенство на рабочем месте. Дискриминация как барьер для экономического прогресса	6459
1509.	Рустами-Кадырбекова Ж.	Ретроспективный анализ правового регулирования в области социального обеспечения	6464
1510.	Сураганова Д.Д.	Правовое регулирование игорного бизнеса в Республике Казахстан	6468
1511.	Третьяк М.В.	Тенденция к сокращению рабочего времени в развитых странах: баланс между производительностью и качеством жизни	6471
1512.	Третьякова Ж.В.	К вопросу имущественных правоотношений родителей и детей по законодательству Республики Беларусь	6475
1513.	Тыныбек кызы А.	Гибкие формы занятости в Казахстане и Кыргызстане: правовое регулирование дистанционной работы и самозанятости	6478
1514.	Тюлегенова А.А.	Правовые аспекты использования земли	6481

СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.3 ҚЫЛМЫСТЫҚ СОТ ІСІН ЖҮРГІЗУ ТҮЛҒАНЫҢ, ҚОҒАМ МЕН МЕМЛЕКЕТТІҢ МҮДДЕЛЕРІН ҚОРҒАУДЫҢ МЕХАНИЗМІ РЕТІНДЕ

1515.	Азенова С.Р.	Сот сараптамасын тағайындау мен жүргізу: қылмыстық процестегі маңызы және жетілдіру жолдары	6485
1516.	Абдықадыр А.Б.	Қылмыстық әділет жүйесіндегі цифрлық технологиялар мен жасанды интеллект	6488
1517.	Байносерова А.Г.	Қолжазба сараптамасы дәлелдеу құралы ретінде: жаңа әдістер мен шешілмеген мәселелер	6495
1518.	Бахыт І.Б.	Уголовное судопроизводство как механизм защиты интересов личности, общества и государства	6500
1519.	Жакишева Д.К.	Арнайы білім және оларды қылмыстарды тергеу кезінде қолдану нысандары	6504
1520.	Жұмадулла Қ.Ф.	Жасанды интеллект пен криминалистика: қылмысты ашудағы жаңа дәуір	6508
1521.	Маратова А.М.	Понятие судебно-биологической экспертизы и ее значение для установления обстоятельств уголовного дела	6510
1522.	Шариф М.Қ.	Психологиялық портретті құру: сот сараптамасында қолдану тәжірибесі	6514
1523.	Жунусов Д.С.	Совершенствование качества судебных экспертиз: организационно-правовой подход	6517
1524.	Khamidullina R.	Jury Trials in the Criminal Justice System: A Comparative Analysis of the U.S. And	6520

		Kazakhstan Models	
1525.	Киікбай Б.С.	Онлайн алаяқтық қылмыстық құқық бұзушылықтарын тергеп-тексерудің өзекті мәселелері	6523
1526.	Салимжуаров Г.Ф.	Перспективы использования искусственного интеллекта в производстве судебных экспертиз	6528
1527.	Серіктай Н.Ө.	Тергеушінің жеке басының кәсіби-психологиялық сипаттамасы	6531

СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.4 ҚЫЛМЫСТЫҚ САЯСАТ ЖӘНЕ ҚЫЛМЫСТЫҚ ЗАҢНАМА: ЗАМАНАУИ СЫН-ҚАТЕРЛЕР ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ШЕШУДІҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

1528.	Адильхан Х.Б.	Қылмыс пен жазаның психологиялық қырлары: кінә және жауапкершілік сезімі	6536
1529.	Арзанбекова К.Қ.	Геноцид және оның халықаралық құқықтағы орны	6538
1530.	Ахметжанова А.А.	Правовое обеспечение информационной безопасности Республики Казахстан: вызовы и перспективы	6540
1531.	Айзак А.Ж.	Әлеуметтік факторлар мен экономикалық қысымның қылмысқа ықпалы	6544
1532.	Әжібекова А.Е.	ҚР жасөспірімдер арасындағы буллингке қарсы шаралар мен шетелдік тәжірибе	6546
1533.	Болатбекова А.А.	Қылмыс пен жазаның қоғамдағы әлеуметтік-мәдени ықпалы	6552
1534.	Бөлебай А.Б.	Қазақстан Республикасында кәмелетке толмағандарға қатысты зорлық-зомбылық қылмыстарының алдын алу мәселелері	6555
1535.	Дүйсен Қ.А.	Адам саудасының құрбандарын анықтау және қорғау механизмдері	6563
1536.	Карсибек С.А.	Жыныстық қолсұғылмаулыққа қарсы жасалған қылмыстардың латенттілігі: себептері және шешу жолдары	6566
1537.	Кенеспек Д.М.	Қазақстан Республикасындағы қылмыстардың қайталану себептері мен алдын алу жолдары	6569
1538.	Кийкбай Н.К.	Жалған ақпарат тарату және оның қылмыстық-құқықтық салдарлары: ақпараттық кеңістікте қауіпсіздік пен жауапкершілік мәселелері	6572
1539.	Кожанова Д.Р.	Реформа уголовного законодательства Республики Казахстан: анализ реализации положений концепции УК 2014 года через призму десятилетнего опыта	6575
1540.	Көбейсін Ө.Т.	Кінә мен оның қос нысаны: қазіргі қылмыстық құқықтағы ерекшеліктер мен проблемалар	6578
1541.	Койчубекова А.А.	Уголовная ответственность за	6580

		насильственные действия сексуального характера	
1542.	Қабдылова А.Қ.	Кибербуллингтың алдын алудың құқықтық мәселелері	6585
1543.	Мырзаханов Ә.Е.	Қазақстан Республикасындағы ресми наградалар жүйесі: толықтырулар мен өзекті мәселелер	6590
1544.	Орынбай Ш.А.	Кәмелетке толмағандардың қылмыстық жауапкершілігі	6593
1545.	Сайлаубек М.Ж.	Қылмыстық құқықтағы өзін-өзі қорғау шегінің әлеуметтік және құқықтық аспектілері	6597
1546.	Төрехан А.Ә.	Тұрмыстық зорлық-зомбылық; қылмыстық жауаптылық және әділ жаза тағайындау мәселелері	6600
1547.	Тюлегенова А.А., Куатова Р.Е.	Совершествование превентивных мер в рамках реализации антикоррупционной политики в РК	6607

СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.5 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖАРИЯ ҚҰҚЫҚ: ЖАҢА ҚАУІП-ҚАТЕРЛЕР ТЕГЕУРІНДЕРІ

1548.	Алиев Е.	Правовое регулирование международных железнодорожных перевозок в Республике Казахстан	6611
1549.	Аршабаева Р.С.	Заманауи құлдықпен күрестегі халықаралық құқықтың тиімділігі мен мәселелері	6616
1550.	Данияр Ә.А.	Роль международных организаций в урегулировании вооруженных конфликтов	6620
1551.	Кабдрахманов А.Е.	Анализ правового регулирования защиты прав трудовых мигрантов: опыт Казахстана и России в контексте международных стандартов	6626
1552.	Qodirova T.R.	The role of the United Nations High Commissioner for refugees in protecting refugee rights	6631
1553.	Медетова М.Б.	Азаматтық авиациядағы алғашқы халықаралық қауіпсіздік стандарттары: пайда болу және тарихи негіздері	6634
1554.	Мыктыбаева Д.А.	Регулирование вопросов трудовой деятельности трудящихся-мигрантов в международных соглашениях Республики Казахстан	6640
1555.	Мырзаханов Ә.Е.	Қазақстан Республикасындағы ресми наградалар жүйесі: толықтырулар мен өзекті мәселелер	6645
1556.	Рублевский А.А.	Этическая дилемма статуса эмбриона	6648
1557.	Тулеген А.С.	Правовые проблемы назначения и исполнения наказания в деятельности международных уголовных трибуналах ad hoc	6652

**10.6 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОММЕРЦИЯЛЫҚ АРБИТРАЖ ЖӘНЕ ЦИФРЛАНДЫРУ
ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖЕКЕ ҚҰҚЫҚ**

1558.	Акынов Д.М.	Правовые механизмы обеспечения исполнения обязательств государствами-членами ЕАЭС	6657
1559.	Ануарбек А.	Применение блокчейн-технологий в международном коммерческом арбитраже: правовые вызовы и перспективы	6661
1560.	Жаксылыков К.К.	Особенности правового регулирования отношений, возникающих из международного договора купли-продажи товаров	6665
1561.	Каримова Ф.Х.	Защита персональных данных в международном частном праве	6669
1562.	Мирзоева М.М.	К вопросу о сущности деловой репутации	6675
1563.	Раджабов М.Д.	Трудовые права иностранных граждан в международном частном праве	6679

10.7 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚ ЖӘНЕ БҰҰ-НЫҢ ТҰРАҚТЫ ДАМУ МАҚСАТТАРЫ

1564.	Ануарбек А.	Международное экологическое правосудие: теоретические основы и практические аспекты	6683
1565.	Burieva M.S.	The role of international organizations in regulating the use of water resources of transboundary rivers and lakes	6687
1566.	Nasreddinzoda N.	The role of regional organizations in achieving the SDGs: international legal aspects	6691
1567.	Шалгымбаева А.Н.	Комиссия международного права ООН: регулирование экологических аспектов вооруженных конфликтов	6693

СЕКЦИЯ 11**АРХИТЕКТУРА И СТРОИТЕЛЬСТВО****ПОДСЕКЦИЯ 11.1 СТРОИТЕЛЬСТВО**

1568.	Аманжолова Ш.Ф.	Қарқынды құрылыс жағдайындағы Астана қаласының жер асты сулары деңгейінің өзгерісін болжау	6698
1569.	Батирбекова А.Т.	Численное моделирование работы стены в грунте с распорной системой в условиях плотной застройки	6702
1570.	Бекетов Д.Н.	Энергоэффективность в строительстве: симуляция влияния ориентации зданий на потреблении энергии в Астане	6707

также защиту деловой репутации. Юристы играют ключевую роль в представлении интересов компаний в судах, подготовке юридических заключений и документации, а также в предотвращении правовых рисков. Примером может служить случай, когда компания «Ефимов» была вовлечена в спор, касающийся реорганизации и слияния с другой компанией. Истец оспаривал законность решений о реорганизации и перерегистрации, утверждая, что процесс был нарушен. Суд, однако, отклонил иск, установив, что собрания были проведены в соответствии с законодательством, и участники были должным образом уведомлены о принятии решений [6]

В другом случае юридическая компания помогла бизнесу оспорить уведомление о нарушении налогового законодательства, добившись отмены несанкционированных штрафов. Это свидетельствует о важности квалифицированной юридической помощи при взаимодействии с государственными органами [7]

Список использованной литературы

1. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36666450&pos=31;42#pos=31;42
2. https://sud.gov.kz/sites/default/files/proekt_koncepcii_regulirovaniya_deyatelnosti_po_pre_dostavleniyu_yuridicheskoy_pomoshchi_i_yuridicheskikh_uslug_v_respublike_kazahstan.docx
3. ссылается на материалы сайта Верховного суда РК.
4. это статья на сайте online.zakon.kz о роли адвокатов и юридических консультантов в Казахстане.
5. Закон РК “Об адвокатской деятельности и юридической помощи”.
6. <https://mg-partner.com/services/zashita-yuridicheskikh-lic1>
7. <https://zakonpravo.kz/>

ӘОК 340.1

ҚҰҚЫҚТЫҚ САНА МЕН ҚҰҚЫҚТЫҚ МӘДЕНИЕТТІҢ АРАҚАТЫНАСЫ

Отыншиева Гулим Кожаметовна

*Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
«Құқықтану» ББ, 1-курс докторанты
gylim88@mail.ru*

*Ғылыми жетекші - з.ғ.д, профессор
Ибрагимов Жамаладен Ибрагимович
ibragimov_zhi@enu.kz*

Еліміздің Ата Заңы бойынша демократиялық, зайырлы, құқықтық, әлеуметтік мемлекет деп жариялағаны бәрімізге мәлім, оның ең жоғарғы құндылығы адам, адам өмірі, құқығы мен бостандығы деп ерекше атап өтті [1]. Тәуелсіздігімізге қол жеткізуіміз қоғамдағы көп жақты, көп сатылы қарым-қатынастарды реттеудің негізгі құралы ретінде құқықтық сана мен құқықтық мәдениет маңызының артуына жол ашты. Қоғамдағы шынайлық пен өркениеттің дамуына тек зиялы, білімді қоғам өз қалыптасуының барысында, демократияның барлық мүмкіншіліктерін пайдалана отырып, жан-жақты аша түсетінін озық мемлекеттердің дамуы дәлелдеп отыр. Демократияның қанат жайып көркеюі, бұл қоғамдағы мәдениет пен шынайылық, ал оның басты кепілі - құқықтық мәдениеттің жан-жақты дами түсуі.

Мемлекеттің даму деңгейі жоғары болғанымен құқықтық сананың мәні, оның

бағалығы, қызметі біршама тұрақты болып қала береді, ал оның азаматтардың санасына әсер етудің мазмұны мен тактикасы, объектілері, нысаны және амалдары ауысып отырады. Тек шынайы демократия жағдайларында құқықтық білім беру кәсіби мамандардың мақсатты бағытталған және арнайы ұйымдасқан қызметі болуы мүмкін [2, 38-б.].

«Құқықтық мәдениет» заң категориясы ретінде күрделі табиғатқа ие және бұл түсінікті анықтау әлі күнге дейін ашық күйінде қалып отыр. Ғылыми әдебиеттерде құқықтық мәдениет, бастапқы, жалпы мазмұндағы мәдениеттің бір бөлігі деп қарастырылады.

Отандық құқықтануда құқықтық мәдениеттің тар және кең түсініктері қалыптасқан. Кең түсінігінде құқықтық мәдениет барлық құқықтық құбылыстар мен институттарды, заңнамаларды, заң мекемелерін, мемлекеттің құқықтық қызметтерін, азаматтардың құқықтық мінез-құлығын, құқықтық сананы қамтиды. Сөйтіп, құқықтық мәдениет құқықтық жүйемен теңестіріледі.

Тар түсінігінде құқықтық мәдениет құқықтық өмірдің сапасын негіздейтін құқықтық іс-әрекеттің деңгейін, бағытын, түр-пішінін, тәсілдерін сипаттаумен байланысты. Сондықтан мемлекеттік билік органдарының құқықтық әрекетін және азаматтардың құқықтық мінез-құлығының сапасын сипаттау үшін құқықтық мәдениетті тар мағынасында қолдануға болады.

Сонымен қоғамның құқықтық мәдениеті дегеніміз құқықтық шындықтың даму деңгейінен, құқықтық нормативтік актілердің сапасынан, адамдардың құқықтары мен бостандықтарының, олардың құқықтық белсенділігі дәрежесінен көрінетін құқықтық өмірдің сапалы қалпы.

Құқықтық сана, ойлау мәнері, құндылықтар жүйесі, қоғамда қалыптасқан мінез-құлық стандарты арқылы көріне отырып, құқықтық мәдениет құқықтық шындықтың даму деңгейін сипаттайды. Сондықтан тұрғындардың салыстырмалы түрдегі жоғары құқықтық мәдениеті, мемлекеттік қызметкерлердің, лауазымды адамдардың кәсіби мәдениеті, құқықтық ғана емес сонымен бірге әлеуметтік, демократиялық, зиялы мемлекеттің қалыптасуына тікелей ықпал етеді.

Құқықтық сана қоғам мен тұлғалардың құқыққа деген қатынасын көрсететін идеялардың, көзқарастардың, теориялардың, бағдарлардың жиынтығы болса, құқықтық мәдениет тұлғаның, заң мекемелерінің іс-әрекетінен көрінетін құқықтық құбылыстарға деген пайдалы қатынастың тұрпаты. Сондықтан құқықтық санаға қарағанда құқықтық мәдениет барынша кең ұғым. Құқықтық мәдениет атқару билігі мен лауазымды адамдардың қызметінің негізінде жатқан құқықтық білімнің, сот әділдігі, құқықтық бағдарлардың деңгейлерін сипаттайды.

Тұлғаның құқықтық белсенділігі құқықтық мәдениеттің ең жоғарғы деңгейі. Тұлғаның құқықтық, белсенділігі оның заңды сыйлау, мойындау секілді мінез-құлығынан ғана емес, сонымен бірге, құқықты іске асыру және құқықтық реттеу саласындағы адамның белсенді шығармашылық іс-қимылынан да көрінеді [3, 47-б.].

Құқықтық мәдениеттің құрылымы пайдалы құқықтық мінез-құлықтың (іс-қимылдың) әр түрлі құрамдарының өзара байланысты. Құқықтық мәдениеттің құрылымын шартты түрде мынандай үш топтамаға бөлуге болады: 1) танымдық (гносеологиялық); 2) құндылық-бағдарлық; 3) іс-әрекеттілік (мінез-құлықтық).

Танымдық топтама адамдардың құқықтық ақпараттылығын, құқықтық білім дәрежесін, заңды білуін қамтиды. Тұлғаны заңдық дайындау оның құқықты сыйлау сезімін қалыптастыратын эмоцияға, сезімдерге негізделеді.

Құндылық-бағдарлық топтаманы құқықтық белсенділіктің бағытын анықтайтын, құқықтық ақпаратты пайдалы қабылдап, соның негізінде қалыптасқан қатынасқа сай іс-қимыл жасауға бейімділігін анықтайтын мінез-құлықтың жекелік құрылымына ауысатын құқықтық қондырмалар, құқықтық құндылық бағдарлар құрайды. Заң талаптарын сақтауға және орындауға мойынсұну, әділ соттылықты сыйлау, өз құқығын қорғау мақсатында сотқа арыздануға дайындығы осының барлығы аталған деңгейдегі құқықтық мәдениеттің көрінісі.

Іс-әрекеттілік (мінез-құлықтық) топтамаға субъективті құқықтарды және заңды

міндеттерді сақтауға, орындауға және пайдалануға бағытталған құқықтық мінез-құлықтың тұрақты түр-пішіні жатады. Іс-әрекеттілік (мінез-құлықтық) топтамадағы құқықтық мәдениеттің ең жоғарғы көрінісі әр түрлі дауларды, келіспеушілікті шешуде заңға қайшы құралдарды, күш қолдануды пайдалануды болдырмайтын құқыққа сәйкес түр-пішіндегі ұғынылған мінез-құлықтық реакциядағы құқықтық белсенділік.

Құқықтық мәдениеттің кемелдігі құқықтың қоғам өміріндегі орны мен рөлін анықтайтын реттегіш көрсеткіш ретінде көрінеді. Егер құқықтық мәдениет әр түрлі бөлшектерден тұратын тұтастықты білдірмегенде, ол құқықтық шындыққа үлкен ықпал жасауға қабілетті бола алмайды.

Құқықтық мәдениет қоғамдық сананың, мәдениеттің құрамдас бір бөлігі бола отырып әлеуметтік өмірде бірнеше қызметтер атқарады.

Құқықтық мәдениеттің танымдық қызметі негізінде өзара құқықтық қатынастарға баратын тұрғындарда мемлекет, құқық, азаматтық қоғам туралы түсініктердің қалыптасуынан көрінеді.

Құқықтық мәдениеттің реттеушілік қызметі жеке тұлғалар мен әлеуметтік топтарға қоғамдық пайдалы мінез-құлықтың, олардың әлеуметтік мақсаттары мен мұраттарын біріктіруді белгілеу арқылы қоғамның тұрақты қызмет етуін қамтамасыз етуінен көрінеді.

Өзінің субъективтік құқықтарын және заңды міндеттерін қорғау мен сақтауды тиімді пайдалану үшін қоғамдық тәжірибе мен мәдениетті келер ұрпаққа беруді қамтамасыз ету қабілеттілігі құқықтық сананың құқықтық әлеуметтену қызметін білдіреді.

Қалыптасқан елестетудің, мұраттардың, қағидаттардың негізінде жеке тұлғалардың құқықтық құбылыстарға деген қатынасын білдіруі арқылы құқықтық, сананың бағалау қызметі көрінеді. Бұндай қатынас тұлғаның мінез-құлығынан, іс-қимылынан және өзінің құқық жөніндегі білімінің негізінде өмір сүріп отырған құқықты, заңды, заңдылықты, құқықтық тәртіпті бағалауынан көрінеді.

Құқықтық сананың болжам жасау қызметі құқықтық жүйенің, заңнамалардың, заңдық практиканың дамуының мүмкін болатын бағытын болжай алу, құқықтық өзекті мақсаттарға жеткізетін құралдарды анықтай алатын қабілеттілігінен байқалады. Осының барысында азаматтардың құқықтық бағдарлар жүйесіндегі болуға тиісті өзгерістердің пайда болуын тежейтін не болмаса тездететін құралдарды негіздеу маңызды рөл атқарады.

Құқықтық мәдениет бірнеше өлшемдердің негізінде көптеген түрлерге бөлінеді. Мысалы, оның иелеріне байланысты құқықтық, мәдениет қоғамның, әлеуметтік топтың және жеке тұлғалардың құқықтық мәдениеті деп бөлінеді.

Тұлғаның құқықтық мәдениеті құқықты терең білуінен, оның құндылығын ұғынуынан, заңнамалардағы өскелең өзгерістерді қабылдауға деген дайындығынан, құқықты пайдалануға деген іштей қажеттілігі мен икемділігінен көрінеді. Белгілі бір әлеуметтік топтың мүшесі бола отырып тұлға сол топтың өзіндік шағын құқықтық мәдениетін құрайтын құқықтық құндылық, бағдарларының ықпалын қабылдайды. Өзіндік шағын құқықтық мәдениеттің жалпы қоғамдық құқықтық мәдениетке ұласуы халықтың көпшілігі мойындаған, қабылдаған құндылықтардың көмегімен іске асады [4, 79-б.].

Құқықтық сана құқықтық мәдениеттің құрылымдық элементі, оның субъективті негізі, тетігі болып табылады, ол өз кезегінде, құқықтық жүйеге тұрақтылық береді. Бұл жағдай құқықтық мәдениетті құқықтық сананың кеңістіктік алаңы, оның құбылысы ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. Екіншіден, құрылымының әртүрлілігіне қарамастан, олардың компоненттерінің себептестігімен сипатталатын, ішкі және сыртқы мазмұндары бар.

«Құқықтық сана» және «құқықтық мәдениет» түсініктері өзара байланыстылығының бірлігімен анықталады: - пайда болуы, әлеуметтік табиғаты, қызмет етуі; - құрылымдық элементтермен (құқықтық психология және құқықтық идеология); - түрлерімен (жеке, топтық, қоғамдық); - деңгейлерімен (әдеттегі, кәсіби, доктриналды).

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы. 1995 жылғы 30 тамыздағы (2022 жылғы 8-маусымдағы өзгерістер мен толықтырулармен).
2. 1 Булгакова Д.А. Теория государства и права. Учебное пособие. – Алматы: Юридическая литература, 2004. С.38.
3. Тапчян Н.М. Правосзнание и правовая культура личности в условиях современной России: Автореф. дис. ... к.ю.н. - М., 1999, - С. 47.
4. Сапарғалиев Ғ.С. Ибраева А.С. Мемлекет және құқық теориясы. Оқулық. - Астана, Фолиант; 2007, - 79.б.

УДК 34.03

ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ДЕТЕЙ В КАЗАХСТАНЕ: ВЫЗОВЫ ЦИФРОВОЙ ЭПОХИ

Роман Куат Дулатович

*докторант юридического факультета
Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилёва
научный руководитель – к.ю.н., профессор
Сактаганова Индира Советовна*

Развитие цифровых технологий и искусственного интеллекта открыло для детей новые возможности обучения и общения, но одновременно создало значительные риски. Комитет ООН по правам ребёнка подчёркивает, что «права каждого ребёнка должны уважаться, охраняться и осуществляться в цифровой среде» [6]. В Казахстане растёт осознание необходимости обеспечения безопасной среды для детей в Интернете. Так, в феврале 2025 г. на круглом столе в Астане правительство вместе с ЮНИСЕФ объявили о запуске программы «Защита детей от онлайн-насилия, жестокого обращения и эксплуатации». В итогах мероприятия отмечено, что Казахстан «усиливает законодательные и образовательные меры» по защите детей в цифровой среде [7]. Однако учащиеся сталкиваются с кибербуллинг, экстремистскими и порнографическими материалами, несанкционированным сбором их данных и другими угрозами [7], [8]. Это актуализирует задачу анализа существующих правовых механизмов и выявления способов их совершенствования.

Использование несовершеннолетними цифрового пространства сопряжено с рядом серьёзных проблем. По данным исследований, рост киберпреступности против детей, распространение в Сети вредоносного контента (сцены насилия, порнографии), а также пропаганды суицидального и криминального поведения оказывают отрицательное влияние на здоровье и психику подростков [8]. По результатам опроса ЮНИСЕФ «Kazakhstan Kids Online» (2023), около 15% казахстанских детей ежедневно сталкиваются с нежелательным контентом, а 21% подвергались кибербуллингу [7]. Кроме того, сохраняется угроза онлайн-проституции и торговли детьми, нарушения приватности личных данных ребёнка и манипулирования его сознанием через алгоритмический подбор информации. Несовершеннолетние особенно уязвимы к этим рискам вследствие отсутствия полного понимания угроз и незрелости психики, поэтому государство призвано обеспечить специальную правовую защиту [6], [8].

Казахстан ратифицировал Конвенцию ООН о правах ребёнка (CRC) в 1994 г., и этот документ служит базой для защиты детей на государственном уровне [5]. В частности, Общий комментарий Комитета по правам ребёнка № 25 (2021) устанавливает, что